

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

שמות

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש
באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש
דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית
Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית
Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית
Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית
Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית
Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון
מכון באר האמונה
ארה"ב: Mechon Beer Emunah
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2024

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת שמות

- ב אשר אעשה - הוא עשה ועושה לכל המעשים.
- ד ויאמן העם - לעולם אל יתיאש מן הישועה.
- ה ותעל שוועתם - כי אתה שומע תפילת כל פה.
- יא בני חביבי - חביבות הבורא בהתגברות האדם על יצרו.
- יג הגיע זמן גאולתכם - ימי השובבי"ם ימי גאולת הנפש מ'מצרים'.
- טז וירא בסבלותם - בכל עת יתבונן להיטיב עם רעהו ולמנוע ממנו צער.

סדר ועימוד:

א.ש. אשדוד:

shwrtz@bezeqint.net

פרשת שמות

אשר אעשה - הוא עשה ועושה לכל המעשים

בפרשתן (ב טו), 'ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר', ופירש רש"י, 'למד מיעקב שנזדווג לו זוגו על הבאר', ומקור דבריו הוא במדרש (שמו"ר א לב) בזה"ל, קלט דרך אבות [ר"ל שמושה רבינו אחז דרכו כמעשה אבות], שלושה נזדווגו להם זיווגיהם מן הבאר, יצחק יעקב ומשה, ביצחק כתיב (בראשית כד סב) 'ויצחק בא מבוא באר' וגו', ועוד שנזדווגה רבקה לאליעזר למעין, יעקב וירא והנה באר בשדה' (שם כט ב), משה וישב על הבאר, עכ"ד המדרש.

וביאר הגאון מהרי"ב ווייס שליט"א גאב"ד מאנטריאל בהקדם מה שמצינו כמה מיני מקוואות לטהרה, דבקרא כתיב ב' מהם 'אך מעין ובור מקוה מים' (ויקרא יא לו), האחד טהרת ה'מעין', והשני, מקוה 'בור', והחילוק

ביניהם כי המעיין נעשה כולו בידי שמים, כי מימיו באים מנביעתם והמה הולכים בדרכם אשר כרו להם בעצמם בכח הילוך המים, לעומתו ה'בור' כולו בידי אדם, הן הבאת המים לתוככי הבור והן כריית הבור לאצירת ואסיפת המים. וכתב בספר 'גידולי טהרה' (שו"ת בסוף ספרו, שאלה ב) שהבאר יש בו משניהם - נביעת המים באה מן השמים, אלא שבני אדם הרוויחו והרחיבו וחקקו את מקום אצירת המים (כי לטהרת המים נצרכים לשני הדברים, א. מקור הבאת מים. ב. חקיקת מקום לאצירת המים). מעתה יתבאר ענין הקשר והשייכות של ה'באר' למציאת הזיווג, כי בענייני שידוכים ג"כ הכי, כי מקור הישועה - היינו מקור השידוך כולו בידי שמים, מן השמים מכריזים בת פלוני לפלוני ביום פלוני במקום פלוני, וכן מן השמים מסבבים את כל הנצרך למען יעלה ויבוא השידוך לידי גמר בפועל ממש, אלא שעדיין הוא

א. ידוע מה דאיתא במדרש (בר"ר סח ד) 'מטרונא אחת שאלה את רבי יוסי בר חלפתא, לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו, אמר לה לששה. אמרה לו מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו, אמר לה הקב"ה יושב ומזווג זיווגים, בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני, ולכאורה תמוה ביותר מה ששאלה 'מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו', והרי הקב"ה מנהיג את עולמו בכל עת ובכל שעה, 'מחייה את כולם' מצבא השמים ועד אחרון הנבראים, זן ומפרנס כל בריותיו אשר ברא מקרני ראמים ועד ביצי כינים, מוריד גשמים וכו', ומה 'שאלה' היא בכלל מה הוא עושה, ועל דרך זה ממש יש להקשות מדוע לא השיב רבי יוסי בר חלפתא שהקב"ה מתעסק עם עולמו.

וביאר הגאון רבי בנימין מענדלזון זצ"ל גאב"ד קוממיות באופן נפלא, שאותה מטרונא לא שאלה את רבי יוסי מה עושה הקב"ה כפשוטו, אלא עיקר שאלתה היתה 'מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו' שיהא ניכר שהוא מנהל את העולם, שהלא הנהגת העולם נראית כאילו היא בדרך הטבע ח"ו, ובאיזה דבר עניין יש לראות בעליל תוקף ההשגחה הפרטית, ועל כך השיב לה 'הקב"ה יושב ומזווג זיווגים', כי אכן ב'פרשת השידוכים' רואים בחוש גילויי ההשגחה העליונה, ומה' אשה לאיש.

ואכן איתא שם עוד 'אמרה לו יכולה אני לזווג אלף ביום אחד (- וכמי שאומרת, מה הרבותא במעשיו של הקב"ה ח"ו), שתק רבי יוסי והלך לו, מה עשתה, הביאה אלף עבדים ואלף שפחות וזיווגתן זה לזה, אמרה להם פלוני ישא פלונית ופלונית תנשא לפלוני, כיון שנכנסו עמהן בלילה נפלה קטטה ביניהן ועמדו והכו אלו את אלו, לבוקר הלכו אצלה, דין רישיה (- זה ראשו) פצוע, ודין רישיה (- וזה ידיו) פצוע, שלחה בשביל רבי יוסי וספרה לו המעשה' וכו', הבה נתבונן קימעא, הלוא 'מטרונא' זו לא היה חסר לה כסף וזהב... אם היו לה אלף עבדים ואלף שפחות - נקל לשער ולתאר איזה הון עצום היה ברשותה, ואם היה רצונה להוכיח שגם היא יכולה לזווג זיווגים אם כן פשיטא שלא חסכה בשום מאמץ ובשום ממון בכדי להתאים את השידוכים זה לזה, שכרה שדכנים בכסף מלא... גם הביאה אנשים מומחים 'יועצים' למיניהם בשמותם ובתוארם השונים... אף הלכה לבקיאים המבינים בטיב אנשים ובתכונותיהם... ואחר כל זאת הרכיבה רשימת שידוכים, כשלפי כל הנראה בעיני אדם הרי ודאי המה הצעות משופרא דשופרא,

מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ומזוני רוויחי פרנסה בשפע רב. הכל בא לנו מן השמים, לא יעלה ולא יוריד מעשי האדם לצורך כך, לא יפסיד ע"י שמויותיו, ולא ירוויח מאומה בחריצות, לא חריצות של היתר וכ"ש של איסור, את הכל יקבל כפי שנקצב לו מן שמיא לא פחות ולא יותר לא מוקדם ולא באיחור, היודע כלל זה, הגם שמתעסק בהשתדלות כי כך גזרה חכמתו יתברך, עדיין נשאר בשפיותו ובשלוות נפשו בידעו כי אין הדבר תלוי בו אפילו במאומה.

וזכר ביאר רבינו הר"ן (דרשות הר"ן, הדרוש הה' ד"ה וזה דבר) מעם הדבר שלא עשה הקב"ה נס להסיר ממושה את 'כבודת פיו', כי רצה הבורא שנדע שהוא הבורא והמנהיג, וכל הנעשה בהאי עלמא על פי ה' הוא, ומלכותו בכל משלה, ולא נטעה שכוחו של משה - 'מושיען ומנהיגן של ישראל' היה בזכות 'מתק לשונו' ואמרותיו הנוטפות נופת צוף וכל מעם, ועי"ז הצליח את דרכו, על כן, עשהו הבורא ערל פה וכבר שפה, למען יראו הכל שכוחו היה מן השמים - 'כי אנוכי אהיה עם פיך'.

ומבאן ילמד כל אחד לכל פרט ועניין, שלא יחשוב 'אני' עשיתי בכשרונותיי הנפלאים ואף חכמתי עמדה לי... אלא ידע כי ה' עשה לו את כל החיל הזה, וגם לאיך גיסא, אל יאמר כי חוסר הכשרונות [כמו 'כבוד פה'] הם שהביאוני לידי הפסד, או שמא מעשי גרמו לי את ההיזק וכל כיוצא בזה, אלא כל

דומה לבאר, שעל האדם לעשות פעולות השתדלות (כאילו היה הדבר תלוי בו), כעין חקיקה ואצירה להמשיך את השפע המוכן לו.²

עפי"ז ביאר ב'כפתור ופרח' מה שהוכיח הנביא ירמיהו את בני ישראל 'אותי עזבו מקור מים חיים, לחצוב להם בארות בארת נשברות' (ירמיה ב יג), וראה נא, כי 'כתיב' בארות באל"ף, ואילו ה'קרי' הינו בורות, ואכן על כך באה התוכחה - מדוע עזבתם את מקור מימי באר' שהוא כולו בידי שמים כנ"ל, ושכחתם כי יש מנהיג לבירה, שכחתם את המקור המביא לכם 'מים חיים' - שפע טוב נקי וזך, והלכתם לדרככם לחצוב 'בורות', כאילו הכל הוא בידי אדם. אף אם אכן, שעל האדם לעשות פעולות גשמייות כענין ההשתדלות, מ"מ הרי המקור של השפע הוא לגמרי בידי שמים, וחלילה לכם לחצוב 'בורות' - לחשב כי הכל תלוי בידכם עצמכם.

יסוד נפלא זה בא לאלפנו נטפי עידוד וחיזוק ברנעי קושי, לדעת שהקב"ה הוא מקור מים חיים, והוא לבדו משגיח מן החלונות, ומשפיע בכל עת, אף שבידי אדם ולעיני אדם נראים הדברים אינם פשוטים, הלא הכל מאתו יתב' וברצותו מסתת וברצותו מיישר, וכל עבודת היצר היא להשכיחנו יסודות אלו ולהסימנו מן האמת הצרופה הפשוטה הלזו, על כן, לנצח לא נשכח, כי אנו וכל מצבנו, וכן השפע אשר הננו נצרכים לו כדי חיותנו ויותר מכך, הכל תלוי בידי שמים, משם בא לנו שפע רב, שפע טוב, בבני מעלי, חיי אריכי

וראה זה פלא, שידכה אלף שידוכים ואפילו אחד מהם לא החזיק מעמד יום אחד... אך הדבר פשוט בתכלית, גם השידוך המתאים ביותר אינו מצליח אם לא יהיה ברצון השי"ת...

ולדין ייאמר, גם בשעה שאנו רצים לארבע רוחות העולם לברר עוד, מצד זה וממקום פלוני... ואנו מתייעצים ב'חכמים' ובמבינים - נזכור היטב ששידוך לא נגמר בכי טוב גם הוא 'מתאים ביותר' אלא רק אם כך הכריזו משמיא ארבעים יום קודם יצירת הוולד, ולאידך גיסא, גם שידוך שנראה בעליל ש'לא קרב זה אל זה' הרי יתכן שיעלה ויצמח כגן רטוב אם כך גזרה חכמתו העליונה.

ב. כעין הדברים אמר גם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שלמי שמחה עמ' עב) שעניין מציאות הזיווג על הבאר בא לרמוז, שהנה מים עומדים בדיוק כפי שהבורא ית"ש בראם ללא כל תוספת ותערובת של גורמים זרים, כן הדבר צריך להיות בשידוכים, לא לערב שיקולים זרים ולא לערב השתדלות בני אדם, אלא להאמין כי מה' אשה לאיש, ומה שנדרש מהאדם הוא רק את הכלים לקירוב המים לפיו.

ג. וממילא תנוח עליו דעתו, ולא יהא טרוד יומם ולילה ברדיפה אחר פרנסתו מתוך השתדלות מרובה עד אין קץ... שהרי יודע הוא שכל פרנסתו אינה תלויה כלל במעשיו אלא רק בגזירת עליון שהוא ה'עושה את כל החיל הזה'. נוראות מצינו ב'מדרש הגדול' (פרשת שמות יג) על הפסוק (א יג) 'ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך', ר' אלעזר אומר בפה רך, שהמצריים הבטיחו תשלום הגון על כל לבינה, אמרו כל מי שהוא עושה לבינה נוטל שקל, כדי לפתות את ישראל, והיו מייגעין עצמן יתר מדאי כדי לטול שכר הרבה (חוץ מעמרם שלא נתפתה לבו, אלא היה עושה לבינה

באר הפרשה - פרשת שמות

הנעשה הוא רק ברצון השי"ת עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות^ה.

(ח"ח עה"ת) וז"ל, ידעה מרים הנביאה כי ינצל אחיה מן המים הזרונים, אבל לא ידעה באיזה אופן תהיה ההצלה, עד שבאה לבסוף בת פרעה^ה. ומזה עלינו ללמוד בכל עת צרה ומצוקה כי סוף סוף תבוא הרוחה וההצלה, אם כי נעלמו ממנו הדרכים והאמצעים, אבל עלינו לצפות ולקוות למחדש בכל יום מעשי

ויאמן העם - לעולם אל יתייאש מן הישועה

בפרשתן (ב ד), 'ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו', כתב הגה"ק ה'חפ"ן חיים' זי"ע

בכל יום) ולבסוף מה הוא אומר (ה ה) 'ואת מתכונת הלבנים אשר הם עושים תמול שלשום תשימו עליהם לא תגרעו ממנו', שחייבו אותם להכין כמתכונת זו כל יום ויום משנות השעבוד, ע"כ. כלומר, שככל שהתייגע יותר להכין הרבה לבנים כך הוכרח לאחמ"כ במשך כל שנות השעבוד להכין כל יום - מבלי להגדיל שכרו כלל וכלל.

ולמדו מכאן מפרשי התורה גודל שכרן של הבוטחים בה' והפסדם של אלו שלא שמו בו מבטחם, שכן מי שהאמין שממילא מזונו ושכרו קצובין מן השמים ולא 'נתייגע יותר מדאי' הרוויח לכל שנות הגלות, שהרי בכל אותן השנים לא נדרש מעמו להתייגע כל כך בהעמדת הלבנים ולא הוכרח להעמיד אלא כאותה כמות שהעמיד ביום הראשון.

לעומת זאת, האיש אשר לא זכה לקנות בעצמו את האמונה הטהורה ולחקוק אותה בכל ליבו ונפשו, הרי תמיד מלא הוא צער ומכאובים. וכמו שלמדנו זאת ממה שנאמר (ב יג) 'וירא שני אנשים עברים נצים', ופירש רש"י, 'דתן ואבירים, הם שהותירו מן המן', ולכאורה קשה, מדוע נקט רש"י דייקא את דוגמת 'רשעותם' שהם הותירו את המן, ולא נקט שהם המרידו את בני ישראל במחלוקת קרח שנראה כמעשה חמור פי כמה מהשארית המן. ויש לומר, דרש"י השווה שני עניינים אלו זה לזה, כי הם תלויים זה בזה, אלו האנשים ש'הותירו מן המן' - מתוך דאגת המחר, מה יהיה, ממה נתפרנס, וכלומר שנחסרה מהם האמונה שהפרנסה מן השמים, והם סבורים שהאדם משיג לעצמו בעבודתו ובהשתדלותו, ולכן תמיד דואגים מה יהיה למחר, אדם גם מתמלא רוגז על אחרים ובא לידי דין ודברים על ש'גוזלים' ממנו את פרנסתו, ומהאי טעמא הם הם שני אנשים עברים נצים, הרימו ידיים והכו זה את זה, כי כל אחד מהם נדמה לו שהשני לוקח ממנו.

ד. הנה מצינו בפרשתן 'שפרעה גזר על הזכרים' - להשליכם היאורה, ומשנולד משה רבינו הצפינוהו בבית ג' חדשים ואז השליכוהו היאורה, ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, ותבוא בת פרעה ותקחהו, ואיתא בגמ' (סוטה יב:) שמיד לאחר שהכניסו את משה לנהר בטלה הגזירה, שכך אמרו האיציטגנינים לפרעה שכבר נולד מושיען של ישראל והושלך המיממה... ומן הנראה היה לה ליוכבד אמו לבכות, אוי לי, אילו המתנתי חצי השעה לא הוצרכתי לזרקו... אבל האמת שרק מאחר שכבר היה בנהר על כן התבטלה הגזירה, ומכאן תלמד לעצמך, לעולם אל תאמר אילו המתנתי... אילו לא הייתי עושה כך וכך... אילו לא הייתי אומר כך וכך... כי אין לך כל ידיעה בכל המעשה אשר נעשה בעולם, וכמו במעשה דמשה רבינו שאדרבה הכל היה עבורו, שמח בחלקך, תן תודה לאלוקיך המוליכך בדרך הטובה כל הימים... ה. וכך מבאר בספר הק' 'יושר דברי אמת' (פרשת שמות) על הפסוק בפרשתן (ב יב) 'ויפן כה וכה', וז"ל, כל אדם ראוי להיות לו מידת כה, אם לטוב אם לרע (בכל אופן) יאמר שהכל בידי שמים, אם לטוב הוא כה מן השמים, ואם חס ושלום לרע הוא גם כן כה מן השמים, וזוהי הנהגת בני ישראל הכשרים. עכ"ל.

ו. והנה נאמר שם מקודם 'ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת גומא ותשם בה את הילד', ואמרו חז"ל (שמו"ר א כד, סוטה יב:) 'שעשתה לו חופת נעורים בתיבה', והוא לכאורה 'מדרש פליאה', וכי איזו חופה נעשתה שם, וכי 'נשמע' שם קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה, והרי אך קול נהי ובכי היה שם, קול צער עמוק של אם בישראל הזקוקה 'להשליך' את בנה בתוככי היאור מבלי דעת אם תזכה אי פעם לראותו שוב, תינוק בן ג' ירחים בתוך תיבה קטנה ביאור הגדול, כשמסביב מצריים הצמאים לכל טיפת ים יהודי... וכל כולה מלאה בחרדה ובעתה מה יעלה בגורלו, ומה ענין חופה ושמחה לכאן.

והוכיח מכאן הגאון מפוניב' זצ"ל חיזוק עצום, שכאן לימדה אותנו אותה הצדקת, את הכלל הגדול - שלא להתייאש לעולם, בכל מצב שהוא, יהיה מה שיהיה, אף אם נראה לנו שפל המצב, כשנאלצים לזרוק התינוק לתוככי היאור מבלי דעת מה יעלה בגורלו, היא איננה מתייאשת כלל וכלל, אלא כבר בשעה זו היא רואה בעיניה כי הנה הנה יגיע יום חופת בנה יקירה, ביום מן הימים הוא עתיד להיכנס לחופה ולבנות בית נאמן בישראל, וכבר מעתה שמחה היא בישועה הגדולה ועושה לו חופת נעורים...

בראשית, כי יהוש להצלתנו ולגאולתנו, ומתוך צרה ימציא לנו פדות ורוחה. עכ"ל.¹

בפרשתן (ה כב-כג, ו א), 'וישב משה אל ה' ויאמר ה' למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך, ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו, וכבר תמהו כל המפרשים מה תשובה יש ברברי ה' 'עתה תראה' למה ששאל משה 'למה הרעתה לעם הזה' וגו'. ומבאר ה'כלי יקר', כי כבר בברית בין הבתרים נגזר על בני ישראל שיהיו

בארין לא להם ארבע מאות שנה, ועדיין לא נשלם ה'קץ' אחר שהיו במצרים רק כמניין 'רדו' (210) שנים, על כן הוסיף הקב"ה קושי בשעבוד כדי שאותם ימים מועטים בעיניו וסבל נורא יחשבו כמו ימים מרובים, ויתקרב קץ הגאולה, וזהו התשובה עתה - תיכף ומיד תראה אשר אעשה לפרעה, כי רק מחמת אותו 'הרעתה לעם הזה' יובלו להיגאל מיד. וללמדנו, שדייקא תוקף הקושי והכבדת הצער הם מזורזים ומחישים את הישועה,² וכל 'רעה' אינה אלא הכנה לטובה, וכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד,³ להשפיע עליו חסדים גדולים ומרובים יתר ממצבו שקודם הרעה.⁴

ואכן מתכונות היסוד של כל איש ישראל שתמיד מפעמת בו תקווה טובה ואינו מתייאש (ואף אם בא לידי ייאוש ח"ו אין זה אלא מעצת היצר המבלבל, ועליו לגלות את ה'נקודה הפנימית' שבלב המלאה רוח חיזוק ותקווה). וכך ביאר הגה"ק ר' מרדכי חיים סלאנים זי"ע (מאמר מרדכי) את האמור בפרשתן בבת פרעה שירדה לרחוץ ביאור וראתה שם תיבה 'ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה' (ב ו), וכבר עמדו המפרשים מניין ידעה שהוא מילדי העברים, שהרי באותו היום גזר פרעה 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' גם על המצריים [וכן דקדקו ממשמעות לשון הכתוב שלא נאמר 'ותראהו את הילד ותאמר מילדי העברים זה' וכו' אלא 'הנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה', והיינו שיש שייכות להכרתה שהוא מילדי העברים ע"י בכייתו], אלא כי יש הבדל ומרחק גדול בין בכי של גוי לבכיה של יהודי, כי הגוי בוכה על החסרון וההעדר מתוך ייאוש ועצבות, על שאבדה תקוותו ומה שנלקח ממנו לא יחזור אליו עולמית, אכן בכייתו של יהודי היא מתוך תקווה ויחול, באמונתו באביו שבשמים שלא יעזבהו חלילה, וזאת 'שמעה' בת פרעה, כי בכיו הוא בכי של תקווה - לא של ייאוש, ע"כ אמרה 'מילדי העברים זה'...

ז. היה אומר הרה"ק מקאברין זי"ע 'כי יהודי צריך ומחויב להאמין כי קץ שם לחושך, והחושך יעבור ובמקומו יופיע האור' (תורת אבות דרכים בעבודת הבורא, רט).

עוד אמר הרה"ק מקאברין זי"ע לבאר מה שנאמר (תהילים קטז י) 'האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד', וז"ל, פירוש יהודי צריך ומחויב להאמין, כי אדבר - שעוד אספר פעם בעיתים הטובים והשמחים שה' יעזור ויתן לי, כי אני עניתי מאוד - שהייתי פעם בעניות. כי בעת המצוקה חייב אדם להאמין שעוד יבואו זמנים טובים ושמחים שאוכל לספר אז על יסורים של עכשיו כעל יסורים שעברו, ואתן הודיה לה' על ישועתו, עכ"ל (תורת אבות, אמונה ובטחון מב). וכך אמר הגה"צ רבי נתן מאיר וואכטפויגל זצ"ל משגיח דישיבת ליקוואד בשם הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שכשישאלו בב"ד של מעלה 'ציפית לישועה' אין הכוונה רק לישועת הכלל, האם ציפה לגאולת ישראל, אלא גם ישאלו כל אחד בענייניו הפרטיים האם עז היה בטחונך בקונך, ובכל עת צרה ציפית לישועה (קובץ שיחות ח"א נז).

ח. כה אמר הרה"ק רבי יצחק מווארקיי זי"ע בשם רבו הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע, שהנה אמרו חז"ל (סוטה יא). על הא דכתיב (א יב) 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, שלכאורה היה צריך לומר 'כן רבה וכן פרוץ', אלא 'רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ', ואמר הרה"ק רבי דוד, שאין הדברים אמורים רק לאותו זמן בשעבוד מצרים, אלא 'שהתורה מבשרת אותנו שבכל עת של צרה שיענו אותנו כן ירבה וכן יפרוץ' (הובא בבית יצחק).

ט. הנה 'טעמי המקרא' על 'וימררו את חייהם' (א יד) הם 'קדמא ואזלא', והקשה הרה"ק מווארקא זי"ע, מה מקום ל'טעמים' אלו שהם 'ניגון שמחה' במקום עצב ומרורים... אלא כי ידוע מה שאמרו חז"ל שראויים היו בני ישראל להיות ארבע מאות שנה במצרים, אלא שקושי השעבוד השלים את הקץ, ועל ידי שמיררו חייהם נתקרבה הגאולה, וזהו הטעם ב'טעמים', כי קדמה הגאולה והלכו ('אזלא' הוא לשון הליכה) ממצרים קודם הזמן על ידי 'וימררו את חייהם'. ללמד לאדם דעת שכל 'קושי השעבוד' ידידה הרי זה מקרב את גאולתו, ואדרבה, ככל שיגדל הקושי תוקדם הגאולה, וכבר מעתה עליו להיות בשמחה...

י. בפרשתן (ג טז-יח), 'לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלוקי אבותיכם נראה אלי אלוקי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם וגו', ושמעו לקולך, ופירש רש"י, 'ושמעו לקולך, מאליהם, מכיון שתאמר להם

באר הפרשה - פרשת שמות

לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים (ומקור הדברים בשמו"ר ג ח). והקשה השל"ה הק' (אות כב) מדוע באמת דיקא תיבת 'פקד' היא הסימן לגאולה ולא לשון אחר, גם צריך לבאר מדוע נכתב 'פקד' בלשון חסר ולא 'פקוד' מלא. ומבאר על פי מה דאיתא בגמ' (מגילה יג:) שהקב"ה מקדים רפואה למכה, על פי זה כתב 'והנה אותיות 'פקד' הם מוקדמות לאותיות 'צרה', הרי הוקדם רפואה למכה' וכו', עיי"ש, והיינו שסוד הגאולה היא כשמכיר ומאמין שאין כאן צרה אלא הקדמה והכנה לישועה.

מעשה שהיה בימי הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, שפעם הוזמנו ראשי אחת הקהילות אל בית מושל העיר, הלה הודיע להם שבעוד כמה שבועות יעברו חיילי המדינה בעירם וישהו בה איזה תקופה, ועל כל בית אב לקבל על עצמו לזון שני חיילים במשך כל אותה התקופה, ותרב בבת יהודה תאניה ואניה, כי מלבד העול הכספי הגדול שיפול בזה על בני ישראל העניים יש בזה גם גזירה נוראה ברוחניות, שהרי החיילים היו גוים מדיוטא התחתונה, ושהותם בבתי ישראל מסוכנת לחינוכם של צעירי הצאן... מיד התאספו החסידים תושבי העיר ושגרו משלחת חשובה של ראשי הקהילה אל אחד מצדיקי הדור שיתפלל עליהם לפעול עבורם ישועה.

המשלחת הגיעה אל בית הצדיק, ובדמעות שליש שטחו לפניו את צער הרבים והתחננו מעומק ליבם שיפעל עבורם ישועה, אמר להם הרבי, שהוא זקוק לסכום כסף גדול כדי לקיים מצות פדיון שבויים, ואם יביאו לו את מלא הסכום יזכו לישועה בזכות מצוה רבה זו של פדיון שבויים [כמו שכתב הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פ"ח ה"י) 'שאיין מצוה כפדיון שבויים']. הללו הסכימו מיד באמונת חכמים שבהם.

השלוחים חזרו לעירם, והחלו להתדפק בבתי העיר כדי לאסוף את הכסף, ואכן החסידים נענו להם בחפץ לב וברוח נדיבה, אולם אלו שלא נמנו על עדת החסידים ולא הורגלו בכגון דא פקפקו בהבטחת הרבי, ולא הסכימו להשתתף ולתרום סכומים גדולים כאלו, היה שם חכם אחד בין חברי המשלחת, שבפקחותו אמר להם, בין כך ובין כך יעלה לכם הון רב לפרנס את החיילים, אם כן לעצתי שמעו, השתתפו גם אתם במצות פדיון שבויים, והיה אם יתקיימו דברי הרבי מוטב, ובמקום אשר תפרנסו את החיילים נמצא שנתתם צדקה לפדיון שבויים, ואם חלילה ישובו דבריו ריקם או אז נחזיר לכם כל מה שנתתם, הדברים מצאו חן בעיניהם, ואף הם נענו בנפש חפצה, והוציאו מכיסם נדבות הגונות עד השלמת הסכום שהשית עליהם הרבי, בשמחה רבה חזרו ובאו לבית רבם כדי למסור את הכסף, ואכן הצדיק קיבל מהם את צרור הכסף - פדה את השבויים, ובירך אותם שבזכות מצוה רבה זו יזכו לדבר ישועה ורחמים ולהינצל מכל שונאיהם.

לא עברו ימים מרובים, והנה בבית המושל נתקבל מכתב מארמון המלוכה, שראשי הצבא שינו דעתם והחליטו להעביר את החיילים דרך עיר אחרת, מיד שלח להודיע כן לראשי הקהילה והעיר כולה צהלה ושמחה. למותר לציין שהחסידים יצאו מיד והודיעו בשער בת רבים כי ה'מופת' של רבם הוא... אולם האחרים חקרו בלשון המכתב ששיגר המלך, והבחינו שהתאריך בראש האגרת עומד על זמן מוקדם - בטרם הגיעו השלוחים אל הצדיק, והרי שהגזירה בטלה כבר זמן קודם לכן, ורק מחמת שיבושים שונים התעכב המכתב בבי דואר ולא נמסר ליעדו, וממילא טענו ואמרו, שעל החסידים להחזיר להם את כספם, שהרי הם הסכימו לתת את הכסף בתנאי שהצדיק יפעל לבטל הגזירה, והכא איגלאי מילתא למפרע שלא היה שום צורך בברכת הרבי, ובדין הוא שישבו להם את כספם, לעומתם טענו החסידים, שבודאי הכל נעשה בכח הצדיק, והוא זה שפעל הישועה ומה שנתנו נתנו, ואינם צריכים להחזיר מאומה.

משלא יכלו להכריע ביניהם התייצבו שני הצדדים לפני הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל כדי שהוא יפסוק בדינם, אולם הנתבעים הדגישו ואמרו, שאינם מוכנים ל'פשרה' רק ל'דין', גם ברצונם לדעת מהיכן דנם הרב, הגרש"ק לא הכריע על אתר, והודיעם שעליו לעיין היטב בדינם ולבוקר משפט', למחרת פסק הגרש"ק שהצדק עם החסידים, ואין עליהם שום טענה שיחזירו את הכסף, כי אמנם הקב"ה הקדים רפואה למכה אולם עדיין היה חסר להם את תפילת הצדיק ולכן לא הגיע המכתב ליעדו, ורק אחר שהצדיק התפלל התקבל המכתב בבית המושל ולישראל הישועה, נמצא שהכל בזכות הצדיק ואלמלא היו נותנים את הכסף לצדיק לא היו נגאלים לעולם, והקב"ה ידע העתידות שיתנו סכום הגון לצדקה על כן מראש הושיעם.

והביא מקורו מפסוקים שבספר שמואל (ב' פרק ו), שם נאמר שהיה ארון האלוקים בבית 'עובד אדום' למשך שלשה חדשים, וכתוב התם (פסוק יב) 'ויוגד למלך דוד לאמר, ברך ה' את בית עובד אדום ואת כל אשר לו, בעבור ארון האלקים', ודרשו חז"ל (ברכות סג:) 'מאי היא ברכה שברכו, אמר רב יהודה בר זבידא, זו חמות ושמונה כלותיה [פירוש,

אשתו של 'עובד אדום' ושמונה נשי בניו] שילדו ששה ברכס אחד, ולכאורה הדברים תמוהים, דהא איכא תשעה ירחי לידה [ואף מיעוט נשים אינן יולדות בפחות משבעה חדשים], וא"כ כיצד תיקרא ברכה זו על שם ה'ארון', והרי בתוך ג' חדשים כבר ילדו ששה ברכס אחד, נמצא ש'מקור הברכה' התחיל זמן רב בטרם בוא הארון לביתם. אלא מכאן ראייה, שאף אם הברכה התחילה טרם נגלתה הסיבה, ונתעברו כולם כמה חודשים קודם לכן, אעפ"כ שייך לומר שבזכות הארון זכו לברכה, והקב"ה רק הקדים שיהא מקום לשפע לחול בשכר מעשיהם הטובים מה שהם עתידים לעשות, והכי נמי זכו בני העיר לברכה זו של ביטול הגזירה על ידי התפלה שהיה הצדיק עתיד להתפלל, אע"ג שהמכתב הוכן ונחתם קודם לכן.

יש להביא עוד זכר לדבר זה מדברי הגמרא בכתובות (טו):, שעני אחד ביקש מרבא שיתן לו תרנגולת פטומה ויין ישן מקופה של צדקה, והוכיח אותו רבא על שמפריז לבקש סעודות כאלו מכספי הציבור, אך הוא השיב וטען לעומתו 'אטו מדידהו קאכילנא, מדרחמנא קאכילנא [וכי משל הציבור אני אוכל, והלא משל הקב"ה אני אוכל], דתנינא 'עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו' (תהלים קמה טו), בעתם לא נאמר אלא בעתו, מלמד שלכל אחד ואחד נותן הקב"ה פרנסתו בעתו, אדהכי והכי הגיעה אחותו של רבא לבקרו, אחרי שלא ראו זה את זה במשך י"ג שנה, והביאה עמה בצקלונה תרנגולת פטומה ויין ישן, ומזה הבין רבא שהצדק עם העני. ולכאורה גם הכא איכא לאקשוויי, הרי יצאה אחות רבא מביתה זמן רב טרם בא העני אצל רבא, ואיך אפשר לומר שהיה בזה סימן שהעני צודק, אלא על כרחך שהקב"ה מסבב ומקדים רפואה למכה, ובשעת מעשה נשפע השפע כדי להוציא דין צדק לאור עולם.

עוד נביא מעשה בעניין זה, הנה דרכו של א"ז הרה"ק הרמ"מ זי"ע לשהות במשך 'תשעת הימים' דייקא בעיה"ק ירושלים. בליל תשעה באב היה מנהגו לראות ולהביט על 'מקום המקדש', באחת השנים (תשכ"ה) הלך אאדמו"ר עם אביו א"ז לשיבת 'בית אברהם' סלונים, כי באותם השנים היו יכולים לראות את מקום המקדש מהגג דשם. בהגיעם שמה כבר הורה השעון על השעות הקטנות של הלילה, וכל בחורי הישיבה כבר נמו את שנתם זה עידן ועדנים. אאדמו"ר פגש באחד מחשובי הבחורים ה"ה הגאון רבי אברהם רובין שליט"א רב דרחובות, ושאל אותו, היכן אוכל לקבל את ה'מפתח' של הגג, אבי האדמו"ר מלעלוב נמצא כאן עמנו וברצונו לעלות הגגה. אמר לו הבחור, אינו תח"י, והכל ישינים כאן כאשר הנכם רואים, אך אאדמו"ר שמצוות כיבוד אב היתה אצלו ממש כ'עשרת הדברות' - חמורות שבחמורות, לא הסכים לקבל 'תירוץ', והחליט לעשות ככל אשר יצטרך בכדי שה'מפתח' יגיע לידו תיכף ומיד, אך הבחור בשלו, אין לי את המפתח, ואיני יכול להעיר אף אחד מהבחורים. לא עברו כמה רגעים, והנה נפתחת אחת מדלתות חדרי השינה, וממנה יוצא בחור... מיד שאלו את הבחור, אולי יש לך מפתח של הגג, והלה מוציא מכיסו על אתר את המפתח...

וכה סיפר, אותו בחור הממונה על המפתח איננו נמצא כעת כלל בישיבה (נסע לביתו), אלא שלפני יומיים עשה הלה סדר בחפצים שבכיסו אשר כבדו עליו מרוב משקל חפצים שהיו בו, ומסר לי את המפתח ועוד כמה חפצים שאשמור עליהם עבורו. ומדוע יצאתי מחדרי באישון ליל, כי זה זמן רב שהנני מתהפך על משכבי מבלי יכולת להרדם, והחלטתי כעת לצאת מעט מהחדר...

וראו כמה 'השגחה פרטית' הקב"ה משגיח על עולמו להמציא לצדיק (וכי"ב לכל יחיד) את כל צרכיו, אף באישון ליל, מזה ב' ימים תמימים בטרם יצטרך לזה, כבר נטל את המפתח מהממונה שאינו עתיד להיות כלל בישיבה, ונתנו לידי חברו, שלחו לו נדודי שינה, העיקר שהמפתח יגיע לידי הנצרך לו ברגע הנכון.

ומכאן תלמד מוסר השכל, שהקב"ה משגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים על כל פרט ופרט הנעשה בעולם, השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך ברווח ויצילך מכל צרה וצוקה, ואף אם חלילה נקלע האדם לעת צרה אל יתיאש חלילה מן הרחמים, אלא ימשיך לקוות אל הקב"ה ויתפלל אליו שיצילו, כי הקב"ה מקדים רפואה למכה, וההצלה מוכנת ומזומנת זה זמן זמנים טובא, ורצון ה' הוא רק שיתפלל אליו מעומק הלב, ומשיעשה כן תתגלה לו הישועה שהיתה כבר בעולם מימים ימימה.

יא. ידוע מה דאיתא במדרש (שמו"ר א כו) שכשהיה משה ילד קטן וגדל בבית פרעה, 'היה פרעה מנשקו ומחבקו, והוא נוטל כתרו של פרעה ומשימו על ראשו, כמו שעתיד לעשות לו כשהיה גדול', ואמרו חרטומי מצרים וחכמיה לפרעה, 'מתייראין אנו מזה שנוטל כתרך ונותנו על ראשו, שלא יהיה זה אותו שאנו אומרים שעתיד ליטול

באר הפרשה - פרשת שמות

ותעל שוועתם - כי אתה שומע תפילת כל פה

בפרשתן (א ט), 'הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו',
מאמר נורא אמר הרה"ק ה'אריה דבי עילאי'

(הובא בדברי יחזקאל' להנה"ק מהר"י פרענקל, ריש פרשת וארא)
שהנה מצינו במרגלים שהוציאו דיבת הארץ רעה ואמרו
'כי חזק הוא ממנו' (במדבר יד לא), והיתה כוונתם בלפי
מעלה ח"ו (וכדרכת חו"ל המובא ברש"י שם), ועל דרך זה
יתפרש גם כאן, שעם בני ישראל רב ועצום ממנו -
בביבול בלפי מעלה, שלבני ישראל יש כוחות רבים
ועצומים עד ש'חזק הוא ממנו', שהקב"ה גזור והמה
יבולים לבטל את הנגזר בכח תפילתם".

ובמו שהוכיח ב'ערבי נחל' (דרוש לפסח דרוש ב) שהנה
בברית בין הבתרים אמר הקב"ה (בראשית טו יג)
'ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה' - והיא גזירת

'שעבוד מצרים' שיצאה מפורש מפי הגבורה, ואעפ"כ
כש'ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו' מיד 'ותעל
שוועתם אל האלקים מן העבודה' (ב כג), ויצאו לחרות
אחר מאתיים ועשר שנות גלות בלבד, והרי לך להדיא
שיפה כח התפילה לבטל את הנגזר.

הבט נא וראה בלשון נפלא שכתב רבינו הרמב"ן (ג)
(י) על מה שנאמר (שם יג-יד) ויאמר משה אל
האלוקים וכו' ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם,
ויאמר אלוקים למשה א-ה-י-ה אשר א-ה-י-ה' וגו' -
והכוונה בזה, כי משה אמר לפניו יתברך, ואמרו לי מה
שמו, שיגיד להם השם שיורה הוראה שלמה על המציאות
ועל ההשגחה, והקב"ה השיבו למה זה ישאלו לשמי,
אין להם צורך לראיה אחרת כי אהיה עמם בכל
צרתם יקראוני ואענם", והיא הראיה הגדולה שיש אלוקים

מלכות ממך', והיו שאמרו שצריך להרגו או לשרפו, ולימד יתרו עליו זכות שאין בו דעת כי קטן הוא, ואמר להם
הנה שימו לפניו בקערה זהב וגחלת, והיה אם יושיט ידו לזהב סימן שיש בו דעת, אכן אם יושיט ידו לגחלת הרי
זה מורה שתינוק הוא, 'מיד הביאו לפניו ושלח ידו ליקח הזהב, ובא גבריאל ודחה את ידו ותפש את הגחלת, והכניס
ידו עם הגחלת לתוך פיו ונכוה לשונו, וממנו נעשה כבד פה וכבד לשון'. והנה באותה שעה היה נראה, כי אוי מה
היה לנו... לא די שלא נתן לו גבריאל ליטול את הזהב עוד דחף את ידו לתוך האש... וגרם לו כאב עצום לאותו
זמן, ונזק בלשונו לכל ימי חייו, אמנם, באמת היה זה נס גדול להצילו מגזר דין מות, ולא 'רעה' אלא טובה עצומה,
אמנם לאו כל מוחא (בפרט של נער קטן) סביל דא, ואין ביד כל איש להבין... ובאמת מעשה זה הריהו גם משל על
כל חייו, שנראה כאילו 'דחה דחיתני לנפול', לא די שאין הקב"ה מסייעני אלא אדרבה 'דוחף אותי לתוך ה...',
אמנם באמת אין כאן 'דחה דחיתני' אלא 'זה' עזרני, אלא שאין בקוצר שכלנו להבין את ה'מעשה' לאשורו, והרי
אנו כתינוקות בהאי עלמא...

יב. וכהא דאיתא בגמ' (נדרים מא.) על חולה שמתרפא ש'חוזר לימי עלומיו', ופירשו התוס' (ד"ה חוזר) 'דבריא החולה
שנתרפא יותר מלפני שחלה', והרי שהמחלה והצער היו להביאו ליתרון וריבוי הטובה, שיבריא יותר ממה שהיה
מקודם לכן.

יג. בפרשתן (ב כג), 'ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו', וכל המעיין
בפסוקי הפרשה יראה כי עד עתה לא נזכר שום רמז ל'תפילה', אלא נראה שקבלו את 'הדין' והסכימו להיות
תחת סבלות מצרים, ואם כן צריך ביאור מה אירע עתה שנאנחו בני ישראל מן העבודה, ומה השייכות למיתת מלך
מצרים. וביאר הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין זי"ע (בספרו פה קדוש), כי עד עתה סברו בני ישראל כי ה'מלך' הוא רשע
מרושע, הוא הגוזר גזירות עליהם והוא מעבידם בעבודה קשה, וממילא אין לנו אלא לייחל ולצפות למיתתו במהרה,
או אז יקום מלך חדש ו'שלום על ישראל'... אמנם כאשר ראו שהנה המלך מת ויקם אחר תחתיו, ועדיין הגזירות
עומדות בכל תוקפן, הבינו כי אין הגזירות באות מיד המלך, אלא הקב"ה הוא שהכניס בלב פרעה לשעבד את בני
ישראל. ועל כן החלו לזעוק אליו, אבינו שבשמים רחם עלינו, ואכן מיד נהפך הגלגל באתחלתא דגאולה, ונגלה
הקב"ה למשה בסנה ושלחו להוציא את בני ישראל.

ונמצא כי אילו היו מאמינים כבר בתחילה שכל אותם הצרות באו עליהם ברצון השי"ת, ופרעה אינו אלא כשלוחא
דרחמנא, הרי היו מקדימים להתפלל, ומקרבים את קץ הגאולה. ולדידן ייאמר על כל צרה וצרה שלא תבוא, כי לו
חכמו ישכילו להתפלל תיכף בביאת הצרה, ויחסכו מעליהם כל אותם ייסורים ועגמת נפש.

יד. וכה זעק הרה"ק ה'ברכת אברהם' זי"ע (בתוך כדי אמירת פרק צ"א שבתהלים 'יושב בסתר' וכו' לאחר הדלקת נר חנוכה), 'יקראני
ואענהו', דוד המלך מגלה את אוזנו, שהקב"ה עומד ומכריז, 'יקראני ואענהו', רופט מיר און איך וועל אייך

בישראל קרובים אלינו בכל קראנו אליו^{טו}, ויש אלוקים חיוזק נפלא מצא הרה"ק הישמח ישראל' זי"ע (בפרשתן שופטים בארץ^{טז}. עב"ל^{יז}. אות ב) בשם אביו הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר

ענטפרען, און פארוואס ענטפערט ער נישט, ווייל מ'רופט איהם נישט'... (בתרגום -) בני אהובי, קראו אלי ואענה אתכם, אמלא כל רצונכם לטובה, ומדוע נראה לפעמים שאינו 'עונה', כי אכן איננו קוראים אל ה'. ואין הכוונה שאין 'מתפללים' כלל... אלא אף אם מתפלל מ"מ אין זה מתוך ההכרה וההרגשה כי רק על ידי התפילה תגיע אליו הישועה, דוגמת המבקש טובה מחברו בזמן שרק בידי חבר זה היכולת לעזור.

ויתבארו הדברים ביתר שאת, שהנה איתא בגמרא (ברכות לב:) 'אם רואה אדם שלא נענה בתפילתו יחזור ויתפלל, שנאמר (תהילים כו יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'', וביארו בזה בשם ה'חסיד יעב"ץ' זי"ע, במשל מדרכו של עולם, המאבד חפץ חשוב מחפציו, כגון בתי עיניו (משקפיים) או בזמננו סעלפאון (פלא), הרי הוא הופך את ביתו ואת חדר לימודו וכל מקום שהוא רגיל להלך בו, בכדי למצוא 'אבדתו' החשובה לו כל כך לחיי היום יום. אמנם, אם הוא יודע בבירור שכאן נמצא וכאן היה, לפני כמה דק' השתמש בסעל', ומני אז עדיין לא יצא מחדרו, פשיטא שלא ילך לחפש את האבדה בחדר אחר או בביתו, כי בטוח הוא שכאן נמצאת אבדתו, ולא ימצאנה במקום אחר, אלא שעליו להשקיע יותר טוב בחיפושיו. ולא עוד, אלא שגם אם לא ימצא, ימשיך בחיפושיו באותו חדר, כי אין לו ספק שכאן נמצאת אבדתו. כיו"ב היא כח התפילה, ידע שאין מקום אחר לחפש הישועה, כי רק בתפילתו ימצאנה, וכאן מקומה. על כן גם אם 'רואה שלא נענה בתפילתו', בכל זאת 'יחזור ויתפלל' כי אין לו מקום אחר למצוא ישועתו ולמלא מחסורו, כי רק כאן - בתפילה, נמצאת ישועתו.

ביסוד הדברים אמר הגר"ז מבריסק זצ"ל על דברי הגמ' הללו, שלכאורה יש לתמוה, אם רואה שלא נענה בתפילתו, מדוע שיחזור ויתפלל, והרי כבר ראה שאין מקבלים תפילתו, ואיזה כח יש בה בתפילה השניה שתועיל יתר על תפילה הראשונה. אלא משום בתפילה הראשונה עדיין לא נראית כל כך כח אמונתו בכחה של תפילה, כי יתכן שאחד מ'השתדלויותיו' הינה התפילה, ובד בבד פועל עוד פעולות השתדלות, ועל כולם סומך באופן שווה. אמנם, כיון שלא נענה ושוב בא להתפלל, הרי הוא מראה בזה שהוא מכיר כי רק בכחה של תפילה יוכל להוושע, ואין התפילה לפני בורא עולמים 'עוד' השתדלות, אלא היא היא משענתו ותקוותו, תפילה בכח כזה פועלת הרבה יותר, ושפיר 'יחזור להתפלל' כי תפילה הבאה בכח אמונה כזו תפעל יותר עבורו לטובה ולברכה.

טו. ידועים דברי ה'תרגום יונתן' בפרשתן (א יט) וְאֶמְרֵן חֲיִיתָא לְפָרְעָה אָרוּם לָא כְנִשְׂיָא מִצְרִיתָא יְהוּדִיתָא אָרוּם זְרִיזִין וְחִפְיִמִין בְּדַעְתִּיהֶן הֵינּוּן קָדָם עַד לָא תִיִּתִי לְוִתְהוֹן חֲיִיתָא הֵינּוּן תְּלִיזִין עֵינֵיהֶן בְּצִלוֹי מִצְלָן וְיַעֲבִיין רַחֲמִין מִן קָדָם אָבוֹהֶן דְּבִשְׂמִיָּא וְהוּא שְׁמַע בְּקַל צְלוֹתְהוֹן מִן יָד הֵינּוּן מִתְעַנְיִין וְיִלְיָדוּן וְיִפְרְקוּן בְּשָׁלָם, ובתרגום ללשון הקודש וענו ה'חיות' לפרעה, לא הרי הנשים היהודיות כהרי המצריות, כי היהודיות חכמות וזריזות הן, וטרם תבוא המיילדת אליהן הן תולות עיניים למרום בתפילה, ומבקשות רחמים מאביהן שבשמים, והוא שומע לקול תפילתם ומיד עונה אותם ויולדות בשלום ושלוה, השקט ובטח.

הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע היה אומר, כי הנה חיות השדה אינן מצטערות בצער לידה אלא הם יולדות בנקל ללא ייסורים כלל, שלא כדרך בני אדם המצטערים ומתייסרים בבוא עת לידתן. והיינו טעמא, כי חיות השדה יולדות באמצע השממה ואין להם מי שיעזור להם ויסייע בעדם, ואינם מקוות בלתי אל ה' ואליו עיניהם נשואות, על כן אינן סובלות צער לידה. ואילו הנשים יש להם מיילדת סמוך למיטתם ועל כן אף שוודאי מתפללות להקב"ה ואומרות בכוונה 'יענך ה' ביום צרה', מכל מקום מאחר והן סומכות גם על המיילדת לכן יש להם צער לידה...

ואף כי בוודאי מחובת האדם לעשות השתדלות ולנהוג כמידת העולם, אך אין לו לתלות עיניו וליבו אלא רק בה' אלוקיו. וכבר פירשו צדיקים בלשון התפילה (בינשמת) וכל עין לך תצפה, ש'כל' העין תצפה, ויתלה את כל העין למרומים, ולא שיבטח בה' רק ב'חצי' עין ואילו ב'חצי' השני יפנה ויביט אל ה'עסקנים' וכיו"ב שיעזרו לו...

טז. מספרים על בחור שנכנס אל הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע וביקש ממנו סגולה לאמונה וביטחון, ענה לו הרה"ק שהסגולה הטובה ביותר לאמונה היא התפילה - כי כשיתפלל ויראה ישועות בזכות התפילה ממילא יבוא לידי אמונה.

יז. אגב אורחא, הנה כתיב בפרשתן (ג טו), 'כה תאמר אל בני ישראל ה' אלוקי אבותיכם אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב שלחני אליכם, זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור', ופירש ה'רמב"ן', 'זה זכרי לדור דור' קאי על

וז"ל לכל יחיד ויחיד בדור אחרון, שכל לב יודע מרת נפשו, איך שאנו סחופים טרודים ומבולבלים, מרוב הלחץ אשר לוחצים אותנו, ועפ"י רוב אין בידו לצמצם את מוחו - לחשוב מה שפתיו מיללו בעת התפילה - וחושב שממילא כל תפילתו איננה אלא מן השפה ולחוץ, והרי הוא רחוק רחוק מאביו שבשמים, אל יפול לבו בקרבו, אלא יתחזק וידע נאמנה שצעקת בני ישראל באה אלי, כי הקב"ה רואה כל מה שעובר על כל אחד ואחד, ורואה את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם שלכן אינו יכול אפילו להתפלל כעת, רק כאשר זועק מקרב לבו כמו שצעקו היהודים במצרים (ובלשונו הק) שאפילו כח הדיבור לא הי' להם רק צעקו אוי זוי... אזי אנחה זו עולה למעלה, וזעקה זו היא יקרה עד למאוד למעלה.

ולא עוד אלא שמעלה מיוחדת יש לה לזעקה שבלב, כמו שכתב הרה"ק ה'מאור ושמש' זי"ע בפרשתן (ד"ה ויהי בימים הרבים ההם) על הפסוק דלעיל, שלכאורה

מה שנאמר קודם לכן 'אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב', וכלומר, 'כי לעולם לא ישכח ברית אבות, וכל הדורות כאשר יזכירו אלוקי אברהם יצחק ויעקב - ישמע א-ל ויענם'. ראה נא גודל הכח הניתן בידי כל איש מישראל - יזכיר בתפילתו בעולם השפל הזה - 'אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב' ובזה הוא מעורר למעלה זכות אבות עד שהוא מובטח שעי"ז בוודאי תתקבל תפילתו.

אמנם לא די בזכירה מן השפה ולחוץ, אלא יכיר ויזכור בפנימיות לבו את השורש אשר ממנה חוצב, כמסופר על בחור 'בנם של קדושים' שהגיע להיכנס אל הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, בטרם היכנסו ביקש מהמשב"ק הרה"ח ר' חנינא שיף ז"ל שיאמר לרבי כי הוא נכד של רבי פלוני, אך הוא ענהו 'לא נהוג כן גבן'. בחור זה חזר והפציר בו, בהיכנס הבחור לרבי אמר ר' חנינא בחור הלז רוצה שאומר לרבי שהוא בנש"ק. נענה הרבי ואמר, וכי עלי לידע זאת - עליו לידע ולזכור זאת כי בנם של קדושים הוא, כלומר, הנהגתו בחיי יום יום צריכה להיות כפי הראוי ל'בנם של קדושים'.

כיוצא בזה 'בני אברהם יצחק ויעקב' - עליהם להתנהג כראוי ויאות ל'בנם של קדושים' כקדושים אלו. יח. ועד היכן הדברים מגיעים, הנה ידוע מה דאיתא במדרש (שמו"ר כא כו) על הזמן בו היו ישראל חונים על ים סוף, וכך איתא שם 'היה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין, מה עשה גירה לפרעה לרדוף אחריהם, שנאמר (יד י) 'ופרעה הקריב', מיד ויצעקו בני ישראל אל ה', באותה שעה אמר הקב"ה לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם, שנאמר (שה"ש ב יד) 'יונתי פְּחֻגְי הסלע השמיעני', השמיעני קול אינו אומר אלא 'השמיעני את קולך', אותו הקול שכבר שמעתי במצרים, לכך כתיב את קולך, עכ"ד המדרש. וצריך לבאר מהו המיוחד באותו הקול שכבר שמעתי במצרים שהיה הקב"ה מבקש לשמוע בשנית, וביותר תמוה מה שאמרו במדרש ולא היו רוצין - מדוע באמת לא רצו בני ישראל.

ומבאר הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (בשלח ד"ה א"י ויצעקו) בהקדם מה שאמר הרה"ק מקאזמיר זי"ע, וז"ל, אבל מי שאינו בדעת השלם, עיקר התפילה כתינוק קטן שאינו יכול לדבר עדיין שום דיבור לבד אשר קורא אבא אבא, ומזה לבד נתעורר רחמנות גדול מאביו לבנו כאשר עיננו רואות, וכמו כן עיקר התפילה וכו' העיקר שיהיה בבחינת תינוק שאינו יכול לדבר כלל רק לקרות קול פשוט אבא אבא, ובזה בודאי נתעורר רחמנותו הגדולה, עכ"ל. ועל פי זה מבאר, כי כידוע (פע"ח שער חג המצות פ"א) בגלות מצרים היה 'גלות הדעת' ולא היו יכולים להתפלל אלא לזעוק טאטע טאטע... (אבא, אבא...) ועלתה זעקתם השמימה, ובצאת ישראל ממצרים היתה גם גאולת הדעת, וממילא 'היו מתפללים בכוונות ומוחין כמובן, אבל הקב"ה היה מבקש לשמוע עוד הפעם את קול התפלה ששמע במצרים מקירות ליבם אבא אבא, ולא היו רוצין רק להתפלל בכוונות ובמוחין, על כן הביא עליהם את פרעה, והיו נבוכים בארץ סגר עליהם המדבר, ולא יכלו להתפלל מתוך 'מוחין' אלא לזעוק טאטע, טאטע... או אז אמר הקב"ה לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם, אותו הקול ששמעתי במצרים...

הק), לאיזה צורך נכתב בפסוק גזירת פרעה על המיילדות להמית את הילדים, והרי היו עוד הרבה גזירות על הבנים [וכגון לתת אותם בחומה תחת הלבנים] ולא נתפרשו להדיא אלא במדרשי חז"ל, ומה בא הכתוב ללמדנו במעשה זה. ומבאר, כי רצה הקב"ה להוריד לעולם את נשמתו הקדושה של משה רבינו שהוא גואל ישראל ו'איש האלוקים', ואי אפשר לו לבוא לעולם אלא בבית של צדיקים וקדושים, ובשלמא עמרם אכן היה צדיק תמים בלא שום חטא, וכאשר אמרו חז"ל (שבת נה:): שהוא מאותם ארבעה שמתו 'בעטיו של נחש' (מחמת שנקנסה מיתה על כל ברואי עולם בחטא אדם הראשון), אמנם מה היה 'זכותה' של יוכבד להוליד את משה, וכתב בזה"ל, ולזה הקב"ה ברחמיו הגדול שהוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות סובב בדבר ליתן בלב פרעה לחזור ולצוות להמילדות להמית את ילדי ישראל, ודאי כוונת הַרְשָׁע היה לתכלית הַרְשָׁע, אמנם השי"ת חשבה לטובה, כי הנה גודל מעלות מסירת נפש על קדושת השם אין לך כל דבר ככל המצוות שיהא בו בח לזכות אדם את נפשו ולעלות בקודש כמו זה. ואכן, עי"ז שיוכבד עמדה בנסיון, הגם שמי שאינו מקיים את מצוות המלך אחת דתו להמית, אעפ"כ מסרה נפשה על קדושת השם, 'ולא עשו' ואדרבה 'ותחיינה את

קשה מדוע כתיב 'ויזעקו ותעל שועתם' ולא כתיב 'ויתפללו', ומבאר, וז"ל איתא במדרשים ובווהר מעלת התפלה שהיא במקום עבודה, אמנם יש עתים שאין התפלה יכולה לעלות למעלה מפני הקטרוגים שמפסיקים בחומת ברזל, כמו שכתוב (עי' ישעיה נט ב) 'כי עונותיכם מבדילים', והתקנה לזה איתא בווהר הק' לזעוק מעומקא דליבא בכל כוונתו שהיא רק קול לבד בלא דיבור והוא נקרא זעקה ושזועה, ומה אין המקטרוגים יודעים רק הקב"ה בעצמו פונה לזעקה זו כשהיא באמת מעומקא דליבא ועונה לקוראיו. וזה חשוב יותר מהתפלה שהיא בדיבור בחיתוך אותיות ותיבות, שמבינים המלאכים ויוכל להיות קטרוג עליה, לא כן בזעקה הנ"ל בלא דבור השי"ת לבד יודע מחשבותיו ומבוקשו וממלא משאלות לבו לטובה (ומבאר שבוודאי עיקר התפילה היא בפה, אבל בומנים כגון דא מתקבלת ביותר עצם הזעקה לפני ה').

בני חביבי - חביבות הבורא בהתגברות האדם על יצרו

בפרשתן (א כא), 'ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים ויעש להם בתים'^ט, ופירש רש"י, 'בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים וכו', כהונה ולויה מיוכבד ומלכות ממרים' (כדאיתא בסוטה יא:). והקשה בספה"ק 'דברי משה' (להרה"ק רבי משה מדאלינא זי"ע תלמוד הבעש"ט

ומעתה אם נדמה לו לאדם, כי במצב הזה, שמרוב שברון הלב אין דעתו מיושבת עליו, ואינו יכול להתפלל 'במוחין' אזי אין תפילתו חשובה במרומים, הרי ידע כי אדרבה, הקב"ה מצפה שנזעק אליו כמו תינוק הקורא לאביו מקירוב ליבו...

יט. הקשה האלשי"ך הק' זי"ע שהרי כבר נאמר מקודם (פסוק יז) 'ותיראן המיילדות את האלוקים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינן את הילדים', ואם כן מה היה צריך לחזור ולומר 'ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים', פשיטא שזכו לשכרם הטוב מחמת היראת אלוקים שבערה בם, אלא שבא הכתוב להודיענו כיצד הקב"ה נותן שכר כבר משעת המחשבה הטובה עוד מקודם עשיית המצוה בפועל, שלא המתין הקב"ה להשיב להם כגמולם הטוב מהזמן בו קיימו בפועל 'ותחיינה את הילדים', אלא תיכף בשעה ש'ויהי כי יראו' - כשגמרו בדעתן שלא לשמוע לקול פרעה לגודל יראתם מה', באותה שעה כבר היה 'ויעש להם בתים'.

רמז נפלא ולימוד גדול למד הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (תער"ב) בכוחה של 'קביעות' וקבלה טובה, ממה שנאמר בפרשתן (א יב), 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ', וברש"י 'בכל מה שהם נותנים לב לענות כן לב הקב"ה להרבות ולהפריץ', והיינו שכאשר 'זממו' לענות את בני ישראל, כבר נחשב להם הדבר כמעשה, כי אצל עכו"ם מצרף הקב"ה מחשבה למעשה (ירושלמי פאה א א), לכן מיד בתחילת זממם כבר שידד הקב"ה מערכות הטבע וברא לבני ישראל גוף חדש שיוכלו לילד ששה בשר בכרס אחד מה שלא היה מעולם כדבר הזה, ו'כן ירבה וכן יפרוץ'.

ומסיים ה'שם משמואל', מכאן ילמד כל אדם קל וחומר לנפשו, ומה אם בעבור 'מחשבה רעה' של המצריים שינה הקב"ה את גוף היהודי, קל וחומר בן בנו של קל וחומר בשעה שאחד מישראל מקבל על עצמו קבלה טובה, 'ובמחשבתו' הוא רוצה לשבת על התורה ועל העבודה, וודאי שתיכף נחשב ל'איש אחר', וממילא יוטב מצבו וישתנה לגמרי לטובה ולברכה הן ברוחניות הן בגשמיות, רפואות וישועות וכל מילי דמיטב.

באר הפרשה - פרשת שמות

בשעה זאת, אין יראת ה' של האדם נבחנת אלא בשעה שהוא עומד בנסיון ממורא בשר ודם, והוא מאדיר יראת ה' ועבודתו יתברך. וכן בשעה שהוא צריך לוותר על צרכיו החמריים והוא מוותר עליהם - לכבוד שמו יתברך^כ, אז ראוי לחותם של ירא ה'^כ.

בפרשתן (ב כה), 'וירא אלוקים את בני ישראל וידע אלוקים', ובתרגום יונתן, וַחֲמָא ה' צִעַר שְׁעֵבֹדֵהוֹן דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגַלֵּי קְדָמוּי יַת תַּיִבְתָּא דְעֵבְדוּ בְּמוֹתָא דְלֹא יָדְעוּ אֲנָשׁ בְּחִבְרִיָּה (שראה ה' צערם של בני מהשעבוד, והיה גלוי לפניו התשובה שעשו בסתר בלא שידע איש מחברו)^כ. והיינו כי חביבות וחשיבות מיוחדת יש להקב"ה במעשי האדם בסתר^כ, בנסיונותיו הנעלמים מעיני כל

הילדים' ולזה עלתה במעלה כזו להיות זוכה להוליד צדיק כזה.

והרבה יש ללמוד מדבריו הק'^כ, במעלת המוסר נפשו ועומד בנסיון לגודל יראת שמים שבו, ואף כי דבריו נאמרו על המוסר נפשו למיתה, אך מכאן נלמד על ה'מוסר נפשו' בחיים חיותו שלא לילך אחר יצרו הרע^כ.

וכתב הגאון ה'שבט הלוי' זצוק"ל (בספר החמי הרב ערך גבורה) וז"ל. הנה הני תרי נשי היו יוכבד ומרים, כאומרם ז"ל (סוטה יא:) שהיו צדקניות גדולות, זרע קודש וגם נביאות, והיו יראות אלוקים מעודן, ואעפ"כ לא נאמר עליהם שבח זה - שיראו את האלוקים אלא

כ. גם למדנו מכאן חיזוק בענייני האמונה, כי לעיני בשר נראה שפרעה הרשע 'גזר על הזכרים' שברוב רשעותו הוא רוצה לכלות את כל הבנים בכלל ישראל, אבל, באמת לא היה זה פרעה, אלא הקב"ה הוא שסיבב גזירה זו, ולא היה כאן 'עת צרה' אלא הכשר והכנה ללידת מושיען של ישראל, כי אדרבה, דייקא על ידי צרה זו היתה יכולה נשמתו הקדושה של משה לירד לעולם, ומכאן נלמד על כל ה'רדיפות' שעל ידי בשר ודם שאינם באים אלא מידי של הקב"ה, ואין זה 'רדיפות' אלא הכנת הטובה הגדולה שתבוא לאחר מכן. עוד נלמד מכאן שכל נסיון שמביא הקב"ה על האדם הרי זה רק להעלותו לדרגא מרוממת יותר, והרי זה 'נס להתנוסס', ולא בשביל להכשילו ח"ו...

כא. ואין לתאר שכרו הטוב של העומד בנסיון - בזה ובבא, וכבר אמרו לבאר מטבע הברכה 'ברוך שאמר'... 'ברוך משלם שכר טוב ליראיו', בדרך צחות ומליצה, כי הנה הרוצה להקים ישיבה ולהעמיד תלמידים לשם ולתפארת, יברר אחר מחנכים הנודעים במומחיותם, וברצותו שיעברו ללמד בישיבתו יציע להם כפליים בשכרם ממה שמקבלים עתה חלף עבודתם, כך הקב"ה משלם שכר טוב 'ליראיו', כיון שחפץ עד מאוד שייראו מלפניו. קבל נא אותי לעבוד אצלך - פנה איש יהודי לפני ה'בארון ראטשילד', שאלו הבארון, מה מעשיך, מה עבודתך, במה הינך יחיד מומחה, ענה האיש, הנני 'עצות געבער', יש לי כשרון אדיר ב'נתינת עצות' - להיות יועץ נאמן למע"כ, ענהו הבארון, אולי תתן לי 'עצה טובה' כיצד ווער איך פטור פון דיר (כיצד אפטר ממך)...

ב'מעשה' זה הדרך הגה"ח רבי נטע פריינד את שומעי לקחו, פעמים הרבה שנצמד אלינו 'יועץ' עצות געבער - ה"ה ה'יצר הרע' בכודו ובעצמו, מתחיל ליעץ לנו, עשה כך וכך וירווח לך, וכיו"ב, הרי עלינו להשיב כסיל כאוולתו, הב לנו עצה טובה כיצד נפטר ממך תיכף ומיד.

כב. ובכלל זה שמירת כל חושיו ותאוות לבו, וביותר בענין 'שמירת פיו ולשונו', כי השומר פיו ולשונו זוכה להיות דבוק בשכינה, וכמו שאמר הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע, שעל כן זכה משה רבינו ע"ה לדבר עם השכינה פה אל פה, מפני שהיה 'כבד פה וכבד לשון', ובתרגום, 'ארי יקיר ממלל', כלומר שהיה מייקר ומחשיב כל תיבה ודיבור שהוציא מפיו, וכיון שכלכל דבריו, והחשיבם לשמור על כל מוצא פיו זכה לגילוי שכינה ולמדרגות נשגבות ביותר. **כג.** צא וחשוב, כשתמצא מאן דהו שהציל בימי ה'מלחמה' רבבות אלפי בני ישראל, וכי תכריז עליו - זה האיש 'ירא שמים' הוא, הרי זה נראה כמגרע מחשיבותו ומחשיבות פעליו, עד שתאמר עליו 'כל המציל נפש אחת מישראל' וזה הציל פי כמה וכמה מ'נפש אחת', ומ"מ התורה ראתה אל נכון לשבח את ה'מילדות' שהצילו רבבות מבני ישראל - 'ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים' - ללמדך שאין לך שבח גדול מכך (הרה"ק רבי מאיר מאמשינוב זי"ע).

כד. יש מצדיקי הדורות שהיו מכנים תרגום זה 'דער שובבי"ם תרגום' - כלומר שבו נרמז כל ענין השובבי"ם. **כה.** וכך מצינו גם ב'תרגום אונקלוס' על הפסוק שנאמר בברכות יעקב ליוסף 'ותשב באיתן קשתו' (בראשית מט כד) - 'וְתַבַּת בְּהוֹן נְבִיאוּתָהּ עַל דְּקָיִים אֲוִרִיתָא בְּסִתְרָא', ופירש רש"י את דבריו, ש'התיישב' והתקיימו אותם נבואות אשר חלם בחלום שכל האחים משתחוים לו והוא ימלוך עליהם, וכל כך למה, על דְּקָיִים אֲוִרִיתָא בְּסִתְרָא - כי קיים את התורה בסתר, כשעמד באותו נסיון כשאין איש עמו בבית... והרי, שכל מה שזכה יוסף הוא רק בזכות שהיה בסתרא ובטומרא...

והיינו שכמו שבימים מקדם שעבד פרעה מלך מצרים את בני ישראל שישבו בארצו, כך לדורות עולם בא היצר למלוך על שכלם רצונם ומאוויים של בני ישראל לשעבד אותם אליו¹. והנה כמו שפרעה שלט ושעבד רק את בני ישראל, ואילו על משה רבינו לא היתה לו שום כוח ושליטה, כך הנשמה הקדושה (הנקראת חלק משה רבינו) שבקרב כל איש מישראל אינה נפגמת, ולעולם איננה תחת ידי החיצונים, ועל ידה יצא האדם לגאולתו כמו שמשנה הוציא את בני ישראל ממצרים.

והזמן גרמא להציל את השכל ואת הלב מידי היצר הרע, כי הקריאה בתורה בפרשיות יציאת מצרים מעוררת את הזמן ל'יציאת מצרים פרטית', לצאת ממצרי היצר ומיצרי הגוף המונעים אותו מלעשות רצון קונו וחפץ צורו².

בזוה"ק (ח"ג קנו.) איתא, שבכל יום ויום פרוץ קארי (כרוז קורא) ואמר 'שובו בנים שובבים', כי בכל עת ובכל זמן הקב"ה מצפה לבני ישראל שישבו אליו, מ"מ משנה תוקף יש ל'בת קול' זו בימים אלו הנקראים 'ימי השובבים' ת"ת, שבהם יש סיעתא דשמיא יתירה לכל הדופקים בתשובה³, והקב"ה מבקש מכל אחד ואחד 'שובו בנים שובבים', שובו אלי ואשובה אליכם' לא.

הי אם בשמירת עיניו או שאר חושי, ודייקא תשובה זו המשיכה את הנאולה. ולדין ייאמר, כשאתה עומד בפני נסיון בענייני שמירת הפה או העיניים, הוי מחויב בקשרי המלחמה נגד יצרך, הוי בולם פוך, עצום עיניך מראות ברע, והקב"ה יקבלך בשתי ידיים ותתרבה חביבותך לפניו עד מאד, שהרי כל זה 'בטומרא' הוא, ואין איש יודע על כך. וכבר אמרו בגמ' (פסחים קיג.) 'אמר רבי יוחנן שלשה הקב"ה מכריז עליהן בכל יום, על רווק הדר בכרך ואינו חוטא, ועל עני המחזיר אבידה לבעליה, ועל עשיר המעשר פירותיו בצנעה', הרי שהקב"ה משתעשע ביציר כפיו שכבש יצרו לעשות רצונו ית', עד שהוא מכריז בכל העולמות, פלוני נזהר מלפגום בעיניו והתגבר על יצרו, אלמוני שמר על מחשבתו⁴.

הגיע זמן גאולתכם - ימי השובבים ימי גאולת הנפש מ'מצרים' כתב הרמב"ם באגרתו לבנו רבי אברהם (אגרות הרמב"ם עמ' לט בד"ה ודע בני, בשינוי קצת) 'ויש לך בני לדעת כי פרעה מלך מצרים הוא יצר הרע באמת. בני ישראל הם שכל האנושי אשר בכל אדם, ושם משכן כל רצונותיו והלך מחשבתו, משה רבינו ע"ה הוא השכל האלוקי היינו נשמת בני ישראל. ארץ מצרים בכללו הוא הגוף, ומקום הלב הוא ארץ גושן'.

כו. במתק לשונו אמר הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל להמחיש את הדבר, כי הנה נוהג שבעולם להכריז ולהודיע על ה'חדשות', פלוני מת ועבר מן העולם, ולזה נולד בן במז"ט וכיו"ב, אכן בעולם העליון אין בדברים אלו חידוש כלל, שהרי יודעים הם את העתיד לבוא, וכבר ידעו מעיקרא מה שעומד לקרות, ומה הם ה'חדשות' שם, היינו רק כשבשר ודם קרוץ מחומר מתגבר על יצרו, שהרי 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים' (ברכות לג:), וה'בחירה' מסורה ביד האדם אם לעשות רצון קונו או לשמוע ח"ו לקול יצרו, על כן צריכים לבשר להם את הידיעה החדשה שפלוני התגבר על יצרו. והנה כשיש ידיעה חשובה ונכבדה הרי מכבדים איש נכבד שהוא יהיה ה'מודיע' אותה לכל הקהל, ועל כן בבוא העת להכריז ידיעה משמחת כל כך, אזי כביכול הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא המכריז עליה לספר לכל דרי מעלה, צאו וראו כיצד כפה איש פלוני את יצרו והקיז דם מעצמו למעני...

כז. יש שהמליצו בזאת את לשון הכתוב אצל בני ישראל 'הבאים מצרימה' (א א) בלשון הווה, ולא 'אשר באו', כי כל ענין מצרים עדיין חי וקיים, ועדיין כל יחיד ויחיד מבנ"י בא לבחינת מיצרים אלו בהווה ובפועל ממש...

כח. צדיקים היו אומרים שגוף נוטריקון גוף וויל פרעסן (הגוף רוצה לאכול), גוף וויל פאפען (לישון), גוף וועט פוילען (יירקב בקבר), גוף וויל פארט (ובכל זאת עדיין הוא רוצה לילך אחר תאוות לבו), אך אנו נענה ונאמר לגוף על כל תאוותיו גוף וועט פאלגן (ישמע לקול ה' לעבדו בלבב שלם, אף כשקשה לו).

כט. ורימוז לה הרה"ק ה'אור מלא' מקאסאן זי"ע (ענייני ספיה"ע) בלשון הכתוב (תהילים קמז ד) 'מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא', כי הנה מצינו ב' זמני טהרה תיקון ותשובה, ימי השובבים וימי ספירת העומר, אלא שחלוקים זה מזה, כי עיקר התיקון בספירת העומר שייך ביותר לצדיקים, הם היודעים והשייכים לסוד ה'ספירות', ואילו ימי השובבים נועדו לכל אחד ואחד באשר הוא. וזהו שאמר הכתוב מונה מספר - ימי הספירה שאנו מונים בהם את הימים לעומר המה בעיקר לכוכבים, אלו צדיקים הנדמים לכוכבים (ספרי עקב), אך לכולם הזמן הוא כאשר שמות יקרא - כשקוראים פרשיות חומש שמות...

באר הפרשה - פרשת שמות

בה כתב ה'פרי מגדים' בספר 'המגיד' (ח"ג עמ' קס בר"ה הנה) כי ג' פירושים יש לתיבת 'שובב', א. מרד. ב. שבירה. ג. גירוש. כלומר אף החוטא שכבר מרד בה', ושבר את עצמו כלומר שנעשה בעל מום ע"י חטאיו, ואף גם זאת שנתגרש ממחיצתו של הקב"ה - לכולם יוצאת בת קול שובו בנים שובבים.

וזוסיף הפמ"ג שאף אם כבר שב בתשובה וחזר למרדו, אל יאמר היאך אשא פנים לשוב בתשובה

בשנית ובשלישית וכו', כי רק העבד באדון אין תרופה - אם בגר בו פעם אחת ושנים יגרשנו עולמית ולא יתן לו לחזור ולהתפייס עמו, משא"כ בן עם אב המקבלו בכל עת ששב, וזהו 'שובו בנים שובבים'. כי אנו 'בנים למקום', והקב"ה מרבה לסלוח כאב המתרצה תמיד לבנו אף אם שב וחטא כמה וכמה פעמים. וזהו מאמר הקרא, שובו בנים - אף שהייתם כבר 'שובבים', ואשתקד בימי השובבי"ם חזרתם בכם ממשובותיכם. מכל מקום כעת שובו אלי פעם נוספת ואקבל אתכם באהבה ל"ב.

ל. מעשה באיש יהודי שלדאבון לב מכיריו ירד מטה מטה, עד שהפליג באניה בלב ים ביוה"כ - בעיצומו של יום, וערך שם סעודה רחבה. קרוביו פעלו אצלו, שיבוא להגה"צ הרי"מ שעכטער שליט"א, והסכים. בהגיעו לביתו שאלו הרי"מ בקול נעימה, פארוואס האסטו עס געטוהן, פארוואס האסטו עס געטוהן (מדוע עשית כזאת...). ענה האיש, כי זה עידן ועדנים (ניסיתי) פרקתי מעלי עול תורה ומצוה, אבל לבי נוקפי ללא הפסקה, אחרי שהנני בר ישראל, ונשמתי בוערת בקרבי (נקיפות מצפון), על כן, החלטתי לעשות כן כדי להרגיש אפגעריסן (מנוחת) מהקב"ה אחת ולתמיד, וחסת פרשת דפיקות הלב.

קם הרי"מ ממקומו, והניח ידו על כתפי האיש בתנועת קירוב, ובבת שחוק ושמחה אמר, אזא מתנה, כזאת מתנה קבלת משמיא, הנני ממש מקנא בך, אתה מרגיש עצמך כל הזמן מקושר ומחובר לקוב"ה, הנה בכל עת נכנסים לכאן אנשים, והם בוכים ומתלוננים שאינם מרגישים חיבור לקוב"ה... אין להם כל חיות וחיבור, הם לגמרי אפגעריסן. ואילו אתה מרגיש מחובר כל כך.

הדברים נכנסו ללבו, ופעלו את פעולתם, וכהיום הנו מחשובי האברכים באחת הישיבות המפורסמות בארה"ק. ולדידן, הנה ימים באים 'שובו בנים שובבי"ם', ייאמר לכל אחד, אכן, 'שובב' אתה, אבל עדיין 'בן'... לא. בימים ששימש הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל כר"מ בישיבת פוניבז', היה בין הבחורים תלמיד אחד שפרק מעל עצמו עול תורה ומצוות רח"ל והלך להתגייס לצבא, למותר לציין, שמעשיו אלו גרמו להתרחקותו וכולם ניתקו עמו קשר ולא דיברו עמו מטוב ועד רע, והגם שבתחילה נהנה מסביבתו החדשה, אולם במשך הזמן הרגיש שלא משם תבוא ישועתו, ואין בין מפקדי הצבא כאלו שבאמת מחפשים טובתו, והתחיל להתחרט על שזלזל ופגד בכל היקר לו, אולם את הנעשה אין להשיב, וידע שאין מי שירצה כעת לקבלו. יום אחד הודיעו לו שהגיע עבורו אגרת מאחד מידידיו, שמח הלה כמוצא שלל רב שלא נעזב לגמרי ויש עוד מאן דהו בעולם הזוכר ממנו, והתפלא מאד מי האיש אשר ישלח לו מכתב, ברגשי ששון קיבל את המכתב וראה שהשולח חתם על המעטפה מבחוץ את שמו 'שמואל', ויהי כראותו כי כן גברה פליאתו שבעתיים, כי מעולם לא היה חבר וידיד אשר שמו 'שמואל', וכאשר פתח את המעטפה מצא כתוב בתוכו דברים קצרים בכהאי לישנא 'יקירי אהובי, לאן שלא הגעת, איפה שאתה נמצא, ברצוני לפגוש אותך ולשוחח אתך, ידיך שמואל רוזובסקי', הבחור התרגש מאד מן המכתב, ומיד החליט לצאת לדרך ולפגוש את הגר"ש רוזובסקי, ואף שהיו כמה גדירים ושערים שהקיפו את כל שטח הצבא הצליח בחור זה לדלג עליהם ולהגיע אל ביתו ושוחח עמו שעות ארוכות, ולא עברו ימים רבים עד אשר חזר למקור מחצבתו.

עם ה', בימים אלו, כל אחד ואחד, ללא יוצא מן הכלל, מקבל מכתב עוז חביון, מאביו שבשמים, הכותב לו 'יקירי, אהובי, לאן שלא הגעת, היכן שאתה נמצא, אני רוצה לפגוש אותך ולשוחח עמך', כי בכל מצב שנמצא איש ישראל, רוצה השי"ת שישוב אליו, ומיד יקבלו. רק עלינו להשכיל לעזוב את 'המחנה' ולשוב אליו, ואז יעלה אותנו מעלה מעלה...

לב. יסוד גדול אמר הרה"ק היהודי הק' זי"ע (נחמד מזהב פר' ויצא, הובא ב'היהודי הקד' עה"ת) בהאמור בפרשתן (ג יג-יד) 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, ויאמר אלוקים אל משה אהיה אשר אהיה', כי עיקר עבודת האדם לשוב ולהתחדש בכל יום, מבלי לחשוב כלל על העבר, ואז יוטב לו בזה ובבא. ובזה מבואר, כי משה אמר - והיה כי יאמרו אלי כיצד נגאל, הרי משוקעים אנו במ"ט שערי טומאה עד ששכחנו מה שמו של הבורא, מה אומר אליהם. א"ל הקב"ה כה תאמר לבני ישראל, אהיה - בלשון עתיד, מי שאומר מעתה אתחדש, ואיטיב דרכי, גם הבורא אומר

שווה לכל נפש, ומה יעשה האדם לזכות לטהרת נפשו. אלא שכבר כתב הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (הוש"ר תרע"ד) וז"ל, זקיני וצללה"ה מקאצק הגיד כי יותר נוח לגוף לקבל על עצמו כל מיני סיגופים שבעולם מלקבל על עצמו עול מלכות שמים, ואין סיגוף גדול לגוף יותר מלהיות תחת עול מלכות שמים - להתנהג בכל ענייניו רק עפ"י התורה. והיינו שהתיקון הגדול ביותר הוא להיות 'ירא שמים' לג, ולהיות שליט על גופו ואבריו לכל יעשו פעולה אסורה שלא כנגד רצון ה'. ולהתחזק בשמירה יתירה על עיניו ועל פיו, שאף בשעה שבווער בו כאש תאוה אסורה יתאפק מלחטוא, ו'התאפקות' זו הרי היא כסיגוף הגדול ביותר, ונחשבת כתעניות הרבה לג.

ובכך כתב ה'משנה ברורה' (סי' תקע"א סק"ב) 'כתבו ספרי המוסר, דאם באמצע אכילתו בעוד שהוא מתאוה לאכול מושך ידו ממנו זה נחשב גם כן לסיגוף ומתכפרים עוונותיו. וראיתי כתוב בספר אחד, שכשאדם רוצה להתנדב תענית - טוב יותר שיקבל תענית מן הדיבור ממה שיקבל עליו מן האכילה, כי ממנו לא יהיה לו נזק לא בגופו ולא בנשמתו ולא יחלש על ידי זה. וכעין זה כתב הגר"א באגרתו, שצריך האדם לייסר עצמו לא בתענית וסיגופים כי אם ברסן פיו ובתאוותיו, עכ"ל לג.

דברים נוראים איתא בספה"ק 'נועם אלימלך' (ד"ה ויבן) לפרש 'בדרך המוסר' מה שנאמר (א יא) 'ויבן ערי מסכנות לפרעה', שהנה 'מסכנות' הוא לשון הנאה (עיי"ש), ומי שהוא 'בעל הנאות' הרי הוא בונה 'ערים'

מעלה יתירה יש לה להתחזקות בימי השוכבי"ם, כי בזמנים הללו כל התחזקות וכל מעט התגברות וכפיית היצר מתקבלת באהבה וחיבה בשמים ממעל, כי אבינו שבשמים מצפה ביותר בזמן הזה שישבו אליו בניו יקיריו, ועל דרך שאמר ה'מגיד' לה'בית יוסף' (מגיד משרים פרשת תרומה, והיא משמעות דבריו), שתשובה ותענית הנעשית בימי השוכבי"ם מתקבלת אף באופן שאילו היה עושה כן בשאר ימות השנה אזי לא היה נחשב כל כך (עיי"ש), וכלשונו 'זהנה עיתך עת דודים' ולכן הכל מתקבל באהבה לרצון לפני אדון כל.

נוראות כתב הרה"ק מווילעדיניק זי"ע (שארית ישראל שער השוכבי"ם, דרוש א') ברמו דברי חז"ל (חגיגה טו). 'שובו בנים שובבים חוץ מאחר', שבימים אלו יש פתח לתשובה גם למי שכבר פגם כל כך ונקרא 'אחר' והרי הוא מצוי ושרוי 'חוץ' מהיכלות הקדושה, ויש בימים הללו כוח לכפר על פגם הלשון והקדושה אף למה שיוה"כ אינו מכפר (עיי"ש באריכות). כעין זה רימו הרה"ק ה'ישמח ישראל' (אות ה-ו) את עניין ימי השוכבי"ם בהאמור בפרשתן (א י) 'ועלה מן הארץ' - שאפילו אם שקוע בארץ לגמרי גם כן יכול להתעלות, ולכן קוראים פרשיות אלו בזמן הזה לרמו על 'גאולת מצרים' לכל אחד ואחד.

והנה נודע מה שכתב רבינו האריז"ל זי"ע (שער רוח"ק תיקון כו) על חובת התעניות והסיגופים בימים הללו, אמנם לאחר שנחלשו הדורות כבר אין התענית

לו אהיה מעתה עמך. וזהו פירוש 'אהיה אשר אהיה' - האומר 'אהיה' טוב, אומר לו הקב"ה אכן, 'אשר אהיה' עמך. לג. אמרו קמאי שעבודת ימי השוכבי"ם כדוגמת אנשי הצבא היוצאים למלחמה, שראשית דבר ישימו מצור על העיר - למנוע מהם מים ומזון, עד אשר ייאלצו בני העיר להיכנע, כך היא העבודה בימים אלו, למנוע מן היצר 'מים ומזון' עד אשר ייכנע ויתבטל כוחו לגמרי.

אחד מחסידי הרה"ק מקאברין זי"ע התאונן לפניו, רבי, הנני שקוע מאד בחטאי וה'בלאטע' (בוץ) גדול מאד, ענה לו הרה"ק אף הבוץ הגדול ביותר - אם אין מוסיפין לו מים הרי הוא מתייבש לגמרי, אף אתה, עזוב את דרכיך, וממילא תתייבש כל הבלאטע (הבוץ)...

לד. ידוע מה שאמר הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, שהרה"ק מסטרעליסק זי"ע אמר שהמונע עצמו מדיבור אשר עומד על שפתיו לאמרו, נחשב לו הדבר כאילו התענה פ"ד תעניות... ואני אומר 'נאך און נאך און נאך' (שנחשב לו כהרבה יותר מפ"ד תעניות).

לה. הרה"ק מראדזימין זי"ע היה אומר, שכשם שמצינו בגמרא (קידושין ז.) שהאומר על בהמתו 'רגלה של זו עולה', פשטה קדושה בכלה ונעשית כולה עולה, כך האומר על 'חלק אחד בגופו' שיהא קדוש... כגון המקבל על עצמו 'לסגף' פיו ולשונו בשמירה עליהם מכל דיבור רע, או ש'מקבל תענית' על העיניים - לעצום עיניו מראות ברע, הרי משם תפשט 'התענית' והקדושה להיות כאילו התענה בכל גופו עד שיתהפך כולו לקודש קדשים.

באר הפרשה - פרשת שמות

וממשיך ב'ליקוטי חבר בן חיים' 'והוה מרגלא בפומא דמרן, כי זאת רמזו חז"ל (נדרים לח.) בפסוק (לד א) 'פסל לך, לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות', כי כתנאי קודם למעשה כדי לקנות את התורה על האדם לקנות תחילה את ה'מידות טובות', והנה ענין המידות לא נכתבו בלוחות, וכאילו נשרו מהם כ'פסולת', ועל בני' ללמוד מעלת המידות ממש רבינו עצמו - כשיראו שבזכות מידותיו הטובות זכה להיות 'מקבל התורה' יבינו גם הם בחשיבות המידות... והיינו שבזכות שהיה 'אוהב ישראל' ו'מיצר בצרתן' נתעשר משה' וזכה לקבל תורה מסיני ולכל מדרגותיו הגדולות לית.

גם יזכה ע"י ההטבה לרעהו לשפע פרנסה וכל מילי דמיטב, כדכתיב בפרשתן (ג יד) 'אהיה אשר אהיה', וכתב ה'רמב"ן' 'כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך, אם פותחין את ידיהם ועושין צדקה אף אני אפתח את ידי', שנאמר (דברים כה יב) 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב'.

והנה ענין זה דהטבה לזולתו שייך ביותר לימי השובבי"ם, כנרמז בדברי חז"ל (תענית לא.) אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב, והאותיות שבתביבת 'ביתר' ניתנות להיכתב גם כן בתביבת

לפרעה הוא היצה"ר (והיינו שמגדל ונותן כח רב ליצר הרע לשלוט בו), 'אבל מי שמסנף עצמו ומענה עצמו מהנאות יתירות אזי יכול לבא למדרגה גדולה' לו. ועפי"ו מפרש גם מה שנאמר בהמשך (פסוק יב) 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ', ר"ל שזה המענה את עצמו 'כן ירבה וכן יפרוץ בקדושה ובכל העולמות'.

וירא בסבלותם - בכל עת יתבונן להיטיב עם רעהו ולמנוע ממנו צער

בפרשתן (ב יא), 'ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם, וברש"י, נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם. איתא מהר"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ליקוטים בפרשתן ד"ה ויהי, ומקורו בספר תלמודו ליקוטי חבר בן חיים) כאן ניכר ההפרש וההבדל כי זה לעומת זה עשה האלוקים, כי בעשו כתיב (בראשית כה כז-לד) 'ויגדלו הנערים... ויאכל וישת ויקם וילך...' - לא ראה מאומה לנגד עיניו אלא את עצמו את מאכלו ומשתהו וכו', ואילו במשה מצינו כי אך 'ויגדל משה' מיד נתן עיניו ולבו להיות מיצר על אחיו, ביום הראשון ראה מצרי מכה עברי ולא היה יכול לסבול כן מאהבת עמו, ביום השני ראה שני עבריים נצים והוקשה בעיניו כיצד ירים איש ישראל ידו על חברו, ובבנות יתרו דלה להם מים להצילם מיד הרועים האחרים שלא סבל את העוול שנעשה להם ע"י הרועים.

לו. היה אומר הרה"ק הנתיבות שלום זי"ע בשם אביו הרה"ח ר' משה אברהם ברזובסקי זצ"ל הי"ד שכל אדם נולד עם 'דבר אחר' בקרבו, ואותו דבר אחר 'קטן' הוא, וככל שהאיש מספק צרכיו כן הוא גדל עוד ועוד, וזאת היא העבודה בימי השובבי"ם, להפסיק מסיפוק צרכיו, וממילא בלא 'מאכל ומשתה' ינפח את נשמתו לגמרי.

לז. פעם אמר הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע בגשתו להניח תפילין כאשר נישק תחילה כנהוג את היודו שבקשירת התפילין של יד. התבטא לאמר, כי מקודם שאנו באים להניח את התפילין ולהתעמק לזכור בייחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם, הרי אנו מנשקים את הי"ד (משמעותה 'יו"ד' - 'איד', כלומר יהודי), להראות שתחילה יש להרבות באהבת ישראל לנשק (- להיטיב) כל איש ואיש מישראל.

לח. וכך איתא במדרש (שמו"ר א כז) על הפסוק 'ויצא משה אל אחיו וירא בסבלותם' - 'מהו וירא, שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם שאין עבודה קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתיפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן וכו', אמר הקב"ה, אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך, הדא הוא דכתיב (ג ט) וירא ה' כי סר לראות, ראה הקב"ה במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם לפיכך ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה, עכ"ד. ללמדנו מהו הדבר האהוב על הקב"ה...

לט. כיו"ב כתב בש"ך עה"ת (מגורי האריז"ל) על הפסוק (ב כה) 'וירא אלוקים את בני ישראל וידע אלוקים' וז"ל שמעתי שנמצא במדרש, מה ראה, ראה שהיו מרחמים זה על זה, כשהיה אחד מהם משלים סכום הלבנים קודם חברו היה בא ומסייע עם חברו, וכשראה הקב"ה שהיו מרחמים זה על זה אמר ראויים אלו לרחם עליהם, כל המרחם מרחמים עליו שנאמר (דברים יג יח) 'ונתן לך רחמים ורחמך' (ועי' שבת קנא:), עכ"ל.

'ברית', ולזה תקנו הטוב והמיטיב - שהתיקון 'להרוגי ביתר' נעשה ע"י שיהיה טוב ומטיב לאחרני, אם בזהירות בכבודם², אם בהטבה בממונו או בגופו כל אחד כפי שידו משגת³. רב בכל העולמות.

מ. וכבר אמר הרה"ק מווארקי זי"ע כי הנה העולם אומר שימי השובבי"ם ניתנו כתיקון ל'חטא הנודע', אך אני אומר, דבאו לתקן את ה'חטא שלא נודע', והיינו שפגע בחברו וכדו' ואינו מרגיש שהרג כאן את הנפש ושפך כאן דם, ורציחה ממש נעשתה כאן, 'ואינו יודע' כמה דמעות הזיל הנפגע מחמתו, וכמה לילות התהפך על משכבו מצער הפגיעה...

כתב ב'פרי מגדים' (או"ח סו"ס תרפ"ה, גם בספרו ספר המגיד ח"ג שובבי"ם) שפרשיות השובבי"ם פותחים בתיבת 'ואלה שמות' - ואלה נוטריקון ואבק לשון הרע... כי בשבועות אלו יש להיזהר מכל נדנוד חטא הלשון, ובמשנה זהירות מלשון הרע ואבק לשון הרע.

הרה"ק ה'תשואות חן' זי"ע (ויחי) מביא מה שכתב רבינו הרמב"ם באגרת לבנו רבינו אברהם בעניין הרדיפות שעברו עליו, שישתוק ולא יענה להם, וכמאמר החכם שטוב להיות מנוצח מלהיות מנצח, ומבאר דבריו כי זה האיש 'המנצח' לא ניצח אלא בן אדם שכנגדו, אכן זה 'המנוצח' ששתק ולא השיב לו כגמולו הרי ניצח מלאך - את יצרו הרע שמסית אותו להשיב למחרפה... ובוודאי 'גבורה' גדולה יותר לנצח מלאך מאשר לנצח בן אדם...

עוד בהאי עניינא של כבוד הבריות נביא כאן מה שכתב התוס' יו"ט (אבות ג יא) על מה שאמרו שם 'המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא', שהטעם בזה הוא משום שהאדם נברא בצלם אלוקים ובדבר ה' [נעשה אדם בצלמנו] והמבזה אותו, הרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה...

נודע היה הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע באהבת ישראל מופלגת לכל יציר נוצר באשר הוא ואפילו אם הרחיק לכת עד הדיוטא התחתונה ממש רח"ל, וכאותו מעשה שפעם התאמץ ב'פדיון שבויים' לשחרר איש שפל מאוד, שאלוהו תלמידיו, ילמדנו רבינו עד כאן... אמר להם (ברוב ענוותנותו) אף אני איני הגון... ואם ארחם עליו אף הקב"ה ירחם עלי... אף על פי כן, כאשר בסוף ימיו חלה ושכב על מיטתו כשהוא מדוכא ביסורים נכנס אליו אחד ושאלו אם מקבל יסורים באהבה... נענה לו הרה"ק הרמ"ל בחריפות, הנה במצרים עבדו את 'פי החירות', ומה עניינה של ע"ז זו, שהפה הינו בן חורין לדבר ככל העולה על רוחו... וכמי שבא להוכיחו, הינך רואה חולה מסובל ביסורים, וכי כך מעודדים אותו בשאלה אם מקבל יסורים באהבה... [והגם שמצינו בגמ' שהיו אמוראים ששאלו 'חביבים עליך יסורים', אך אין זה לפי דרגתנו, ולא עלינו מוטל 'מלאכה' זו].

מא. איש יהודי היה בעיר מאנטריאל שבקאנדא ושמו 'רבי מרדכי וויינבערגער' (נלב"ע לפני כחמש שנים) מקום מוצאו ולידתו היה באירופא שלפני ה'מלחמה'. מתחילה היה שם משפחתו 'גרינפעלד' אך משום מעשה שהיה היסב שמו ל'וויינבערגער', וכך הוה מעשה, לרבי מרדכי זה היה ידיד נעורים שנקרא בשם 'ענגיל', יחדיו שהו במחנות הפליטים מיד אחר ה'מלחמה', גם השתדלו יחדיו להשיג לעצמם אישור כניסה לקאנדא. בכדי לקבל את ה'אישור' היה עליהם להיבדק אצל רופא לראות אם בריאים, כי אין מדינה בעולם שתסכים להכניס לתחומיה חולה ל"ע. ואכן, ר' מרדכי קיבל 'אישור', ואילו רעהו הבחור ענגיל לא קיבל כרטיס אישור מאחר שחלה אז ב'טיפוס' ל"ע.

בהגיע עת הפלגת האניה לחוף מבטחים בא הבחור הידיד להיפרד מר' מרדכי, ובתוך כך פרץ בבכי מר, באמרו, מה יעלה בסופי, הרי לעולם אשאר כאן, כי אף לכשאבריא בעזהשי"ת לא תסכים שום מדינה להכניסני אחר שחליתי בעבר בטיפוס ה"י, ומה יעלה בסופי וכי לעולם לא אוכל להקים בית בישראל... נכמרו רחמי ר' מרדכי עליו, ובכוחות למעלה מהטבע, נתן לידידו את ה'אישור' שלו, באמרו לא יקרא שמך עוד 'ענגיל' אלא 'גרינפעלד' - הפלג למרחקים בשמי ותנצל נפשך. והוא חזר למקום השממה.... רק אחר זמן ארוך השיג רבי מרדכי 'אישורים' להפליג גם לקאנדא על שם מאן דהוא (שכבר נלב"ע) בשם 'וויינבערגער', ומאז נקרא שמו ר' מרדכי וויינבערגער, והצליח ה' דרכו ברוח ובגשם ונתאחדו תורה וגדולה על שולחנו. כעבור שנים רבות נכנס ר' מרדכי אל רבו הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע ושאל את הרבי אולי אשוב לשמי הראשון ואקרא את עצמי בשם 'גרינפעלד', אמר לו הרבי, בכל פעם שמאן דהו נוקב בשמך - ר"מ וויינבערגער, נעשה רעש גדול בשמים עד היכן הדברים מגיעים - כמה יש בידי יהודי למסור נפשו עבור הזולת. מדוע תפסיד זאת.

באר הפרשה - פרשת שמות

הוסיף לזה חכם אחד, שהנה מצינו בתורה לקרוא ל'יוכבד ומרים' - שפרה ופועה - ובחז"ל (עיי' רש"י א טו) ביארו שפרה שמשפרת לוולד, פועה שפועה לוולד. ועדיין צריך ביאור מדוע לא נקראו בשמם האמיתי יוכבד ומרים, אלא מכאן, כי לא ייקרא שם האדם אלא על שם פעולותיו שפועל ומיטיב לאחרים.

עוד יש לנו ללמוד מפסוק זה, שהנה רש"י פירש 'שפרה' - זו יוכבד על שם שמשפרת את הולד. פועה - זו מרים שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה, ולכאורה בשלמא 'שפרה' עשתה מעשה גדול שמשפרת את הולד, ו'בדין' הוא שיקרא שמה על שם מעשיה הנפלאים, אבל 'פועה' שרק פייסה את התינוק שלא יבכה, מה המעלה הגדולה בכך עד שנזכרה בתורה הק' בשם זה, אלא ללמד עד כמה חשוב לפייס יהודי, להרגיע אותו ולחזק את ליבו ולעודד אותו...

